

Gammel velstand i Puglund

Af H. K. Kristensen.

Puglund i Starup sogn var i ældre tid en enkeltgård, der hørte under kronen. I 1600-tallet boede her en både anset og velhavende bonde *Christen Sørensen*. Han havde gården 1625 og formodentlig endnu tidligere. Han var søn af Søren Olufsen og hustru Maren i Livstrup, Vester Nebel sogn. Han var svoger til herredsfogden Hans Christensen i Tjæreborg, hvis hustru, Anne Sørensdatter, ligeledes stammede fra gården i Livstrup.

Christen Sørensen var en slags broforpagter, idet han havde påtaget sig at vedligeholde Starup bro med træværk mod at få 2 mark af hver mand, der havde heste og vogn, og som hørte til det distrikt, der ellers skulle holde broen ved lige. Akkorden gjaldt for 8 år fra 1638 at regne, og derefter hans livstid mod 1 rdl. årlig. Når han skulle hente tømmer til broens istandsættelse eller nybygning, skulle hver to gårde låne ham én vogn. Det har vel nok kunnet give overskud.

Han var en anset mand, der var sandemand, og som sådan med til den vanskelige sag at ride markeskel, dvs. fastsætte skellet, hvor Varde by grænsede til Skast herred, og betegnende nok sattes den første sten med flint og kul under ved grænsen til hans fødegårds eng. Gentagende var han fuldmægtig for herredsfogden og bl. a. med ved skifteforretninger. Han var gift med *Else Pedersdatter*, der lånte penge ud. Hun havde således 18 sdl. til gode hos Hans Jepsen i Hesselho og 2 sdl. og 20 skilling til gode i et dødsbo i Debel i Fåborg.

Puglund synes at være sluppet billigt fra Torstenssonskrigens udplyndringer, da Christen Sørensen 1645 havde 4 heste og 10 nød i behold. Det var mere end nogen anden kronbonde i sognet havde. Mest sandsynligt er køerne medregnet blandt de 10 nød, der ellers betegner ungreter. For øvrigt var han en af de fem sognemænd, der lignede og udregnede hvers part af krigsskatter og leverancer af Starup sogn til svenskerne.

Få år derefter har en søn, *Peder Christensen*, overtaget fæstet. Allerede 1654 kan denne begynde en efterhånden omfattende virksomhed som pengeudlåner, en virksomhed, der blev hårdt brugt for i den følgende forfærdelige krigstid med de gruelige udplyndringer. Ved hans død var der udlånt flere penge, end hans øvrige bo var værd, et absolut særsyn på en bondegård i hine tider. Der var følgende lån, som ikke var tilbagebetalt, og hvorpå der fandtes »rigtig breve og bevis«:

1654. Hans Olufsen, Starup	3 sdl. *)	
1655, Sct. Pedersdag (22. feb.). Hans Monsen (Mogensen), Galstho	100 »	
1655, Sct. Pedersdag. Ebbe Nielsen, Alling (Olling)	6 »	
1655, 10. okt. Søren Marqorsen i Starup	10 »	
1656. Jep Pedersen, Skovende	1 »	
1656. Hans Christensen, Sønder Starup	6 »	
1656. Mads Christensen, Stenderup	20 »	
1656, mikkelsdag. Mikkel Povlsen, Mølbjerg ...	80 »	
1656, 10. nov. Niels Christensen, Ansager	3 »	
1656, 30. dabr. Søren Marqorsen, Nr. Starup ...	5 »	2 mark
1657. Søren Pedersen, Ansager	6 »	
Hr. Morten i Ansager **)	23 »	
1657. Velb. Bendix Nordby til Urup	50 rdl.	
1658. Laurids Pedersen, Vestkær	4 »	

*) Der regnedes både med sletdaler og rigsdaler. 1 sdl. = $\frac{2}{3}$ rdl.

**) Morten Christensen Varde, præst i Ansager 1656–76. Lånet er udateret og er måske først udstedt senere; man ved, han led meget af de svenske.

Gammel velstand i Puglund

1657, påskedag (29. marts). Niels Christensen, Nr. Starup	6 sdl.
1657, 29. april. Velb. Bendix Nordby til Urup	38 »
1657, Sct. Valborg (1. maj). Christen Bennedsen, Urup	9 »
1657, 7. juli. Oluf Olufsen i Starup	8 »
1658. Søren Marqvorsen, Starup	8 »
1658. Christian Marqvorsen, Starup	10 »
1659. Else Mølgaard	4 »
1659, 10. marts. Søren Siliussen, Hesselho	4 »
1660, 25. feb. Christen Svendsen og Søren Christensen, Marbæk*)	12 »
I alt 441 sdl. 2 mark	

Desuden var der følgende usikre tilgodehavender eller, som der står, breve, »man ikke kan regne til nogen vis betaling«:

1657. Anders Jensen, Lildbrand (antagelig Lille Brande i Sdr. Omme)	20 sdl.
Peder Jensen, Vestterp	5 »
Jep Pedersen, Skovende	5 » 1 mark
1657, 2. april. Mads Krongaard	77 »
1657, 14. juli. Hans Pedersen, Varde	5 » 3½ mark
1657, mikkelsdag (29. sept.). Hans Staffensen, Vrenderup	9 »
1657. Mads Krongaard	6 »
I alt 128 sdl. ½ mark	

I 1660 døde Peder Christensen, der blev nemlig holdt skifte den 18. august mellem enken *Anne Christensdatter* og deres eneste barn, en datter *Else Pedersdatter*. Barnets laugværge på fædrene side var *Ebbe Pedersen* fra Vestkær og *Niels Hansen* i Avtrup på mødrene side.

*) Når man fra gården helt ovre ved Hjerting bugt har søgt hjælp i Puglund, hænger det nok sammen med, at der ikke var mange steder, man kunne låne, og at Christen Svendsen var gift med en faster til Peder Christensen.

Som sædvanlig ejede boet selv bygningerne, der var vidtstrakte, fem længer foruden en kvist, men af tarvelig beskaffenhed, da de vurderedes lavt. I en indberetning til matriklen 1661 hedder det: »Gården er brøstfældig, og besidderen ikke den sjette part avl«. Hvis det passer, skulle man tro, det stod elendigt til, muligvis er avlen også gået tilbage under krigen, men velstanden var ikke rokket. Der var 12 fag salshus med loft, vindver og faste sengesteder vurderet til 24 sdl., 6 fag ødel (stald) og høgulv 6 sdl.,*) 3 fag kvist 3 sdl., 14 fag lohus 14 dl., 11 fag hus vesten i gården 6 sdl. 3½ mark og 20 fag østerhus 10 sdl.

Besætningen bestod af 3 gode heste til 11–13 sdl., 3 stude, 4 køer og en kvie med kalv og endnu en kvie, 10 får, 7 lam, 14 geder, 4 bukke, 6 kid og 3 små svin. Rugsæden i hus og på mark 12½ traver, hver beregnet til 5 skp. korn à 1½ mark, bygsæd »i jorden« anslået til 14 traver à 5 skp. og skæppen til 1 mark samt 18 skp. boghvede.

Af møblement var der et egeskab til 4 sdl. og et gammelt skab til 1½ mark, 1 lang skive med underbord 2½ sdl., 1 foelseng (foldebænk) 2 mark, 1 gammel kiste, 1 gammel kværn og 1 kærne, 1 bryggerkedel 10 sdl., 1 gammel »bøtt« (repareret) kedel og en anden kedel, 4 jerngryder og 1 kobbergryde (men jydepotter, »swot potter« nævnes ikke), »alt vognredskab med sin tilbehøring« for 4 mark, 1 gammel høle, 1 økse, 1 spade »og andet små jernfang for 6 mark, 2 plovjern, skæppe, sold og andet små boskab«, kiedelske (kedelkroge med hager, hvorved de kunne lænkes op, så kedlen kunne hænge højt eller lavt over arneilden), klov og rist (ildklemme og rist til ildstedet), 2 stole, bænkene har nok været nagelfaste og medregnet til bygningerne,

*) De var måske tilbygget salsen, ligeledes kvisten.

kander, fade, tallerkener, et sølvbæger 9 sdl. (samme pris som for en ko), 5 sølvskeer 10½ sdl. og en sølv »kouschen« (skål) 4½ sdl. samt 40 rdl. i rede penge. I alt 368 sdl. Sammen med de udlånte penge blev det 927 sdl. 2 mark 8 skilling. Under Karl Gustavkrigene var det et af de rigeste bondehjem nær og fjern. Og så var alt næppe vurderet, sengeklæder nævnes således ikke.

Eksemplet viser, at udplyndringen ikke ramte alle hjem lige hårdt. Også under denne krig var Puglund sluppet billigt. Det rigeste dødsbo i herredet var det dog ikke. Det var *Gregers Clemmensens i Andrup*, hvor skiftet holdtes 6. marts 1660, men først blev tinglæst næsten et år senere. Her var formuen 2.269 sdl. plus uvisse gældsbreve på 440 sdl. Gælden var 526 sdl., så nettoformuen blev 2.183 sdl.

Vi vil også nævne et par andre, der lykkeligt havde bevaret deres formue. I *Tjæreborg* var et bo vurderet til 941 sdl., men der var gæld på 328 sdl. Hos *Anders Lauridsen Vind i Skast* var formuen 775 sdl. og gælden kun 4 sdl.

De mange skifter i Skast herreds tingbøger 1660 og 1661 vidner om de mange dødsfald under krigen, men også om forarmelsen. Langt de fleste dødsboer var nemlig insolvente, ja, efter min opgørelse var ca. dobbelt så mange insolvente som solvente. Mange steder var gælden omkring det dobbelte af formuen.

På Puglund fik enken og datteren hver halvdelen af den rige arv – dobbelt rig på baggrund af tidens forarmelse. Det var klart, at en sådan guldfugl ikke fik lov at sidde enke ret længe. Allerede ved skiftet, der normalt holdtes månedsdagen efter dødsfaldet, optrådte Annes »troeloffuede festemand *Peder Ebbesen Erich*«, formodentlig Ebbe Pedersens søn, i så fald har han nok måttet bekoste et kongebrev for at blive fri for bestem-

nelsen om ægteskab inden for de forbudte grader. Også i andre skifter ser man undertiden, at der mødte »en forhåbendes tilkommende ægtemand«, selv om der ikke var så meget gods i behold.

Peder Ebbesen »lovet at opholde barnet hos sig, indtil den[!] bliver 15 år med kost og klæder og god op-tugtelse, som forsvarlig kan være både for Gud og mennisken«. Barnets arvegods skulle blive hos ham uden renter, til hun fyldte 15 år, og skulle de usikre lån give tab, skulle barnet kvitte sin part deraf. Når han skulle udlevere arven, skulle han tillige give Else en seng så god som 15 rdl. samt en kiste og et skrin, som fandtes i boet.

Senere blev gården udlagt til ryttergods. 1683 hed fæsteren *Peder Hansen*. Gården havde da 34 tdr. land dyrket ager; det var lidt under gennemsnittet for gårdstørrelsen i herredet såvel som i sognet.

Kilder:

Skast hd. tb. 1636–40 ved Poul Rasmussen, Skast hd. tb. 1660, pag. 92 b, f, S. L. Jespersen: *Fra Starup Sogn* 38, 44.